

УДК 027.7.001.76:004:027.7(477.74)

А. В. Зайченко, заступник директора
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Наукова бібліотека
вул. Преображенська, 24, Одеса, 65082, Україна
тел. 34-80-11

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ РОБОТИ В НОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто історію та подальший розвиток автоматизації інформаційно — бібліотечних процесів у Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова на основі впровадження АБІС LIBERMEDIA.

Ключові слова: електронні ресурси, електронна доставка документів, віртуальна довідкова служба, штрих — кодові технології, електронна бібліотека.

У наш час в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова інформаційною базою навчальної й науково-дослідної діяльності є Наукова бібліотека. Протягом декількох десятиліть вона — визнаний лідер в галузі науково-інформаційної діяльності в системі вищої школи Півдня України. Досвід її роботи багаторазово висвітлювався в доповідях фахівців на міжвузівських, регіональних, міжнародних конференціях. В Університеті зберігається дбайливе ставлення до багатих традицій, накопиченого досвіду й позитивних тенденцій розвитку інформаційно-бібліотечної роботи, величезних інформаційних ресурсів і забезпечення вільного доступу до інформації й знань у відповідності зі специфікою інформаційних й освітніх цілей.

Сьогодні структура НБ адаптована до нових завдань технологічного розвитку, збереження всіх видів інформаційно-бібліотечної діяльності й побудована з урахуванням повного циклу формування й використання інформаційних ресурсів.

Фонд НБ — близько 4 млн. екземплярів різних видів вітчизняних і закордонних видань з усіх галузей знань. У довідково-інформаційному фонді представлені документи на паперових й електронних носіях. До послуг користувачів 13 абонементів, 12 читальних залів, 2 комп'ютерних зали. Активно беручи участь у побудові єдиного інформаційно-освітнього простору університету, НБ пов'язує пріоритети своєї діяльності зі створенням умов для повного й оперативного забезпечення інформацією студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, науковців на основі прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій.

Перші кроки в галузі автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів у НБ припадають на кінець 1990-х рр. Вже в той час були поставлені завдання переходу від традиційних методів роботи до освоєння навичок комп'ютерних технологій і реалізації програми автоматизації всіх процесів.

Подальший розвиток інформаційних технологій вимагав постійного перегляду й удосконалювання методів і засобів інформаційно-бібліотечної діяльності. З метою подальшого ефективного вдосконалювання технології й підвищення якості сервісного забезпечення, ми вивчили ряд існуючих АБІС і зупинили свій вибір на ліцензійній системі "LiberMedia", що дозволяє розширити функціональні можливості НБ, пов'язані із процесами збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, поширення й надання інформації.

Організаційну й методичну роботу із впровадження системи, координації робіт, технічної підтримки, програмного забезпечення й навчання фахівців очолили дирекція й відділ інформаційних комп'ютерних технологій. У НБ організована система безперервно-

го підвищення кваліфікації: проводяться заняття й тренінги для персоналу з метою оволодіння навичками роботи з АРМ АБІС, ознайомлення з діючими стандартами, освоєння методів безпеки роботи в мережі. У процесі експлуатації АБІС здійснюється регулярне відновлення версії, протоколів і деяких модулів системи.

У 2000р. із введенням в експлуатацію автоматизованої системи й локальної мережі (82 комп'ютера) відбуваються принципові зміни в технології роботи. А з 2005 року, із включенням у корпоративну мережу університету, з'явилася можливість повноцінно використати її внутрішні ресурси.

У бібліотеці створений сектор реєстрації користувачів. Ціль організації такого структурного підрозділу — створення єдиного пункту запису, упорядкування оформлення читацьких квитків, ведення єдиної бази читачів в електронному вигляді, статистичний облік в автоматизованому режимі. Так само співробітники відділу працюють із наказами по університету. У секторі обліку робочі місця повністю автоматизовані. При записі користувачів оформляється постійна пластикова картка зі штрих — кодами, для друкування якої використовується спеціалізований комплекс "ТCard". На кожного користувача створюється електронний формуляр, що є єдиним для всіх пунктів обслуговування. Він містить у собі всі основні відомості про читача і є динамічним документом, що дозволяє оперативно й постійно працювати з ним. У даній електронній базі проводиться перереєстрація, вносяться дані різного характеру, простежується наявність заборгованості у читачів, роздруковуються списки боржників для подальшої роботи з повернення заборгованості. Пластикові читацькі квитки для різних категорій читачів, мають певний дизайн, з використанням різних кольорних рішень. Такий підхід дозволяє співробітникам бібліотеки навіть при побіжному погляді на читацький квиток визначити категорію читача, відрізнити студента від викладача, співробітника університету від міського читача.

Формується електронний каталог і бази даних різного призначення. В 2002 р. відкритий комп'ютерний зал (на 30 комп'ютерів).

Серцем будь-якої традиційної бібліотеки, її ядром, є система каталогів. Ядром автоматизованої бібліотеки стає електронний каталог (ЕК), що поєднує в собі функції всіх карткових каталогів. Автоматизована бібліотечна система НБ забезпечує наповнення електронного каталогу, доступ до нього читача (і за допомогою Інтернет), можливість зручного й оперативного обслуговування читача (видача-повернення літератури у пунктах видачі), керування проходженням читацької вимоги у відділ книгосховища. Доступ читача до електронного каталогу припускає не тільки можливість пошуку літератури за всілякими критеріями, але й можливість оформлення замовлення в електронній формі. Для читача передбачено кілька інтерфейсів доступу: ОПАС, Z-клієнт. ОПАС — це доступ до електронного каталогу, заснований на WEB-технологіях, і використовується в мережі бібліотеки. Протокол Z39. 50 призначений для доступу через Інтернет-мережу. Він дає користувачу можливість шукати в корпоративному каталозі декількох бібліотек; передбачена також можливість організації електронної доставки документів.

У зв'язку з розповсюдженням Інтернету, коли реальний користувач реальної бібліотеки усе більше поступається місцем віртуальному користувачеві все більший розвиток одержує форма віртуального обслуговування, що припускає взаємодію бібліотек, тобто корпоративна віртуальна довідкова служба.

НБ ОНУ в цьому напрямку робить тільки перші кроки. Мета — задоволення інформаційних користувачів фахівцями бібліотек-учасниць із використанням бібліотечних каталогів, баз даних і ресурсів Інтернету. За допомогою цієї служби, поза залежністю від місця проживання, користувач буде одержувати можливість швидкого доступу до інформації, що його цікавить, у режимі чата або електронної пошти. Бібліотеки-учасниці корпорації на питання відповідають по черзі, тому користувачі можуть отримувати відповіді з різних бібліотек. Маючи професійні навички довідкової роботи, у тому числі в

Інтернеті, бібліотекарі забезпечують швидке знаходження точної й вичерпної інформації й своєчасне її надання. З'являється також можливість користуватися послугами кращих співробітників об'єднаної служби. Визначальним фактором при створенні корпоративної віртуальної довідкової служби є зручність користувачів. Доступ до єдиної системи віртуальної довідкової служби може здійснюватися безпосередньо через сайти бібліотек-учасниць.

Поетапне впровадження АБІС забезпечило комп'ютеризацію всіх напрямків діяльності Наукової бібліотеки і на базі наявного програмно-технічного комплексу дозволило сьогодні здійснювати наступні процеси:

- дистанційне замовлення нових документів і контроль повноти виконання, реєстрацію надходжень;
- передплату періодичних видань;
- введення відомостей про нові надходження в ЕК;
- ретро конверсію традиційних каталогів;
- пошук інформації в ЕК;
- підготовку й видання інформаційних матеріалів;
- персональну реєстрацію користувачів;
- замовлення документів через ЕК;
- видачу літератури на абонементях;
- інтерактивну взаємодію в межах корпоративної бібліотечної мережі;
- одержання різних вихідних даних, обробку статистичної інформації.

Із впровадженням "LiberMedia" і штрих — кодових технологій знизилася трудовитрати, розширилися можливості формування оптимального сервісу інформаційних послуг, підвищилися якість й оперативність обслуговування користувачів. Наукова бібліотека ОНУ — перша в Україні — перейшла на електронне замовлення та електронний формуляр. Обслуговування в електронному вигляді через електронний формуляр впроваджено на абонементях 10 факультетів. Таке впровадження в роботі надає ряд переваг:

- відсутність черг;
- оперативність обслуговування;
- удосконалення роботи з боржниками.

Замовлення обробляється й виконується протягом 30 хвилин, зберігається на абонементі три доби й видається на вимогу читача. Електронне замовлення приймається системою тільки від користувачів, що не є боржниками. Така технологія прискорила процес обслуговування й допомагає ефективніше вирішувати проблеми заборгованості. Для адаптації читачів до нової системи обслуговування співробітники читальних залів проводять групові заняття, консультації з питань пошуку й замовлення літератури.

Автоматизація книгозабезпеченості навчального процесу реалізується на основі навчальних планів і програм всіх дисциплін, які викладаються, і з врахуванням користувальницьких запитів. Адекватно реаліям теперішнього часу НБ зв'язує наступний етап технологічних перетворень зі створенням електронної бібліотеки (ЕБ) — це домінуюча тенденція сучасного інформаційно-бібліотечного розвитку. У межах проекту розробки й створення багаторівневого системного комплексу ЕБ планується створити ряд модулів на основі як АБІС LiberMedia, так і власних програмних продуктів, що забезпечують електронну обробку фонду й доступу до нього на базі різних видів сервісу; сформувані бібліографічні й повнотекстові БД по пріоритетних напрямках наукової діяльності й підготовки фахівців.

У Науковій бібліотеці успішно використовуються 42 бази даних.

Для виконання поставлених завдань мають бути мобілізовані всі сили й планомірно здійснена розробка технічного завдання на створення ЕБ, організовані робочі групи по складанню програмного забезпечення для різних модулів ЕБ і технічних груп по

наповненню БД, проведено тестування й адаптація наявних електронних продуктів. Крім того, необхідно провести велику роботу з методичного забезпечення функціонування системного комплексу: розробити технічні інструкції для користувачів, методичну допомогу зі створення електронних ресурсів для ЕБ, інформаційні й рекламні проспекти по ресурсах ЕБ і сервісному обслуговуванню.

Стратегія інтенсивного впровадження прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій і стійкого розвитку ЕБ вимагає підтримки діяльності НБ, інвестицій у реалізований проект. Необхідні засоби для модернізації комп'ютерного парку, придбання іншого технічного устаткування, відновлене мережне устаткування, створена система зберігання повнотекстових документів ЕБ і т. д.

Позитивні зміни, що відбуваються із впровадженням Інтернет-технологій, переконливо показують, як трансформуються процеси комплектування, обробки й видачі документів, імпорту — експорту віртуальних ресурсів.

Завдання, що стоять перед НБ охоплюють велике коло робіт.

Серед них:

- організація служби електронної доставки документів;
- розміщення в ЕБ електронних навчальних посібників, підготовлених викладачами університету для організації навчального процесу (лекції, методичні вказівки, лабораторні роботи, тексти, контрольні завдання й ін.);
- створення бібліографічних повнотекстових БД;
- розміщення в ЕК повнотекстових електронних ресурсів;
- створення повнотекстових БД на основі матеріалів щорічних конференцій.

Таким чином, спеціалізована система буде включати колекцію повнотекстових електронних документів навчального й наукового призначення, оцифрування у НБ, електронні документи на CD і ресурси віддаленого доступу.

Цілеспрямовано реалізуючи технологічні досягнення в інформаційно-бібліотечній сфері, НБ визначає перспективні напрямки подальшого розвитку й розробляє нові цікаві ідеї, що наближають до здійснення високотехнологічних проектів і створення єдиного інформаційно-освітнього середовища.

А. В. Зайченко, заступитель директора
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
Научная библиотека
ул. Преображенская, 24, Одесса, 65082, Украина
тел. 34-80-11

МОДЕРНИЗАЦИЯ ПРОЦЕССОВ РАБОТЫ В НОВОЙ ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЕ

Резюме

В статье рассмотрены этапы внедрения автоматизации информационно-библиотечных процессов в Научной библиотеке Одесского национального университета имени И. И. Мечникова на основе АБИС LIBERMEDIA.

Ключевые слова: электронные ресурсы, электронная доставка документов, виртуальная справочная служба, штрих — кодовые технологии, электронная библиотека

A. V. Zaichenko, deputy director
Scientific library of the Odessa Mechnikov National University
24, Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine
Tel. 34 80 11

MODERNIZATION OF THE OPERATING PROCESSES IN NEW INFORMATION AND TECHNOLOGICAL MEDIUM

Summary

The stages of introduction of automatization of information and librarian processes in the Scientific library of the Odessa Mechnikov

National University on the base of ABIS LIBERMEDIA are traced in the article.

Keywords: electronic resources, electronic delivery of documents, virtual reference service, hatch-code technologies, electronic library.